

Gond és buzgalom

1

Sokan úgy tesznek, hogy mindjárt a nevüket is megmondják, amikor valami érdemes történetet el akarnak mondani. Azzal nemcsak azt kívánják tudtul adni, hogy fontos dolgot beszélnek el, hanem nyilván azt is, hogy ők, akik elmondják, nem akárik, hanem valakik. Eme szokás szerint én is mindjárt megmondom, hogy engem Födeles Ignácznak hívnak; csakhogy én nem azért említem meg a nevemet, amiért némelyek tenni szokták, hanem csakis azért, hogy bárki láthassa, miszerint a történet velem esett meg, s ezenkívül még olyan okból is, hogy senki ártatlan ember gyanúba ne keveredjék, hanem egyenesen engemet lehessen feleltetni, ha ugyan valamit helytelenül tettem volna mindabból, amit mostan el akarok mondani.

Nem valahol Ádámnál és Évánál kezdem a történetet, mint ahogy némelyek tenni szokták, de sőt még azt sem mondom el jelenleg, hogy miképpen nőttem fel huszonhat éves koromig. Úgy vélem azonban, hogy annyit mégis szükséges elejtenem, hogy a mostani nyár végéig egy kicsi faluban laktunk, ami a vasúti vonalhoz közel fekszik. A szüleim most is abban a faluban laknak, mert a nyár végén csak én jöttem el onnét. Én sem végső szükségből, mert apámmal együtt, aki régi vasúti ember, állandólag a pályán dolgoztam, amiből meg tudtunk élni. Igaz, hogy titokban sokszor elvágtyakoztam a pálya mellől, mert szerettem volna valami mozgalmasabb helyre kerülni, hogy fejlettebb munkát végezhessenek. Ezt a vágyamat mégsem mondtam el apámnak, mert neki nagy bizalma volt abban, hogy mi együtt dolgozzunk, mivel a derekát és az oldalát sokat fájtatta.

Aztán augusztusban mégis úgy fordult a dolog, hogy én eljöttem hazulról, ami immár végleges.

Volt ugyanis nekem egy nagy sógorom, bizonyos Kapros Lajos nevű ember, ki űlünk a harmadik faluban lakott. Fürdője is van annak a falunak, s vasúti állomása, amit azért kell megemlítenem, mert ez a nagy sógorom azon az állomáson dolgozott harminckét esztendeig, sőt az utolsó időkben ővolt az egyetlen engedélyezett hordár ottan. Nagy sógornak pedig azért nevezem, mert nem valamelyik testvéremet tartotta feleségül, amint-hogy éltes korából is ez tudni látszik, hanem anyámnak a nényjét, akit Lonka néninek hívtak. Lonka néni már régebben meghalt, mégpedig egy száлка miatt, ami mérgezést idézett elő. Attólfogva Lajos nagy sógor egyedül élt, de gondolni lehet, hogy nem valami nagy vidámságban. A fűrgeségéből is sokat vesztett, ami az állomási munkáját illette, s bizony az otthona sem nevetett úgy, mint Lonka néni idejében. Pedig nemcsak ügyes kicsi háza volt neki, hanem a ház mellé egy háromholdas kertje is, ami nemcsak a gyümölcsével jövedelmezett, hanem meg is termelt a világon mindent, ami egy háztájhoz egyáltalában szükséges.

Aztán amittől legjobban félt, az is elkövetkezett a télen, vagyis beléütött valami hűléses betegség, ami úgy megnyomorította néha, hogy mozdulni is alig tudott. Egy ilyen alkalommal határozta el, karácsony és újesztendő között, hogy maga mellé vesz valakit, aki végezze az otthoni házi munkát, s neki is istápolója legyen. Úgy gondolta, hogy a legjobb az lesz, ha Boriskát hozatja magához, ámbár tartott egy kicsit Boriskától, mert a leány csak tizenhét esztendő volt, s olyan korban a leányok többet röpdösnek általában, mint amennyit dolgoznak. Mivel azonban az öccsének volt a leánya ez a Boriska, s az örökségnél amúgy is számításba kellett venni, s mivel reménykedett is abban, hogy kora ellenére jóra való lesz, hát elhozatta Boriskát.

Nem is csalódott benne.

Önmagáról ezt nem mondhatta el, mert tavaszra egészen elbetegesedett, s nyáron már olyan rosszul volt, hogy nekünk is üzent, pedig minket sohasem kedvelt valami nagyon. Az állott az üzenetben, hogy ha még látni akarjuk őt, akkor hamar menjünk. Amikor megkaptuk ezt a csüggesztő hírt, apámék reám szavaztak, hogy én legyek, aki elmegyek Lajos nagy sógorhoz. Hát én úgy elmentem, hogy a mai napig is itt vagyok, s immár itt is maradok.

Ennek pedig az a története, hogy Boriskával megszerettük egymást, s mivel ezt az öreg, ki nyugodjék békével, idejében észre is vette, mindent reánk hagyományozott, amennyiben mi ketten össze találánk házasodni. Hát mivel mi örökség nélkül sem tettünk volna egyebet, a nagy sógor halála után egy hónappal egybekeltünk.

Most itt lakunk a kicsi házban, s a kert is a miénk, aminek én különös módon örvendek, mert mindig szerettem a földet, ami szorgos munka után a hozzáérőt a legszebben el tudja tartani. Jelenleg sincs panaszra okunk, mert őszre mindent rendbe tettünk, s ami magát a megélhetést illeti, a tél elejébe is bátran nézhetünk.

Csak egy volt, ami nagyon aggasztott minket.

Ha meg is nevezem ezt az egy aggasztó dolgot, sokan mosolyogni fognak rajta, pedig nem kívánok nekik hasonlót. Vagyis az a veszedelem adta elő magát, hogy az ősz beálltával nagyon elszaporodtak nálunk az egerek. Már aludni sem tudtunk tőlük, mert egész éjjel, s az egész lakásban folyton lakodalmaztak, de ami még ennél is riasztóbb volt, az a veszély kezdett fenyegetni, hogy mindent megesznek előlünk, amit sok munkával télire gyűjtöttünk magunknak. Láttuk, hogy valamit tennünk kell az egerek ellen. Én azt mondtam, hogy mérget kéne venni nekik, de amikor Boriska habozás nélkül a macska mellé állott, akkor én is egyszerre macskapárti lettem, sőt azon csodálkoztam magamban, hogy miképpen is gondolhattam macskánál egyébire.

- Igazad van, aranyom - mondtam neki. - Mert a macska nemcsak az egereket fogja kiirtani, hanem az ő személyiben lesz egy kedves és hasznos háziállatunk is.

Boriska úgy örült, mint egy igazi gyermek.

Hát ilyenformán macskát kellett valahonnét keríteni, de nemcsak olyan macskát, amelyik megfogja az egereket, hanem olyant főleg, amelyik látványos és kedves is legyen a szemnek, mert hiszen jött a tél, s azt akartuk, hogy esténkint doromboljon is nekünk. Ha szokásban volna olyan vásár, ahol nemcsak lovat és szarvasmarhát lehet vásárolni, hanem más hasznos és cicomás állatokat is, mint például macskát, akkor elmentem volna valami afféle vásárra. Az emberek azonban olyan rabjai bizonyos szokásoknak, hogy macskát vásáron árulni eszükbe sem jut, pedig milyen helytelen dolog ez. Mivel azonban még ez ideig így van, én elindultam a faluba, hogy kérdezősködés útján rátaláljak arra, ami nekem kellett. Sok fáradozás után csakugyan találtam is egy olyan macskát, akiről el tudtam gondolni, hogy Boriskának is tetszeni fog. Igaziból még kölyök-macska volt, de már nem sok hiányzott abból, hogy egészen készre fejlődjék. A színe halványsárga volt, barna foltokkal, ami elég ritkaság, pedig macskának nagyon illendő színviselet. Nagy feje volt, s különösen szép két szeme, de a legszebb reménységgel mégis a nagy bajuszát néztem, ami arra vallott, hogy ádáz egerésző lesz. Ingyen is nekem adták volna ezt a jó példány macskát, de mivel én rögtön nagyra becsültem, tíz kiló burgonyát adtam érte.

Aztán nyomban el is vittem haza.

Nem csalódtam benne, mert Boriskának annyira tetszett, hogy az ritkaság. Mindjárt azt akarta, hogy nevezzük is el, s azt indítványozta, hogy legyen a neve „Holdvilág”. Bár valóban olyan volt a feje, mint egy sárga telihold, én mégis jobban szerettem volna Bagolynak nevezni, mert bagolyra is hasonlított, s az is éjjeli állat, s azonkívül nem is fogy el minden hónapban, mint a hold. De hát nem akartam a kedvét bántani Boriskának s úgy tettem, mintha nem is lehetne más neve a macskának, csak „Holdvilág”.

Alig vártuk az estét, hogy a macska megkezdhesse a sötétben az egerek öldöklését. Még hamarább is feküdtünk le, mint ahogy szokásunk volt, s a nagy csendben váraoztunk.

Hanem az egerek olyan csendben voltak, mintha nem is lettek volna. S a macskának sem hallottuk semmi mozgását. Nem tudom, hogy Boriska mit gondolt magában, mert én a szükséges csendet nem akartam kérdéssel megzavarni, de én magam azt gondoltam, hogy nyilván az egerek s Holdvilág is alszik már, csupán mi virrasztunk Boriskával ketten.

Végre azonban valami mégis történt, mert Holdvilág nyávogni kezdett, mintha már nem is szégyellené tovább, hogy nagyon fél a sötétben. Azt hittem, hogy csak kényeskedik, vagy esetleg velünk szeretne lámpavilágon beszélgetni. De akármit akart, azt makaesul akarta, sőt egyre inkább elkeseredve, mert már nem is nyávogott, hanem elkeseredve sírt, majd ádázul nyivákolt. Nem volt mit tennünk egyéb, a dicsőség romjain keresztül kieresztettük a szobából, de azt a kieresztést, melyet én végeztem, nem felejttem el soha. Azt hittem, Holdvilág sem fogja elfelejteni, mert nyekeregve érkezett ki a szabadba, de ebben a feltevésemben nagyot csalódtam. Az történt ugyanis, hogy a macska nem sérődött meg, hanem megkerülte a házat, s ott másfelől egy kicsit nyitott ablakot talált, amelyen bemászott. Véletlenül-e, vagy a bajusza segítségével, de jól eltalálta az ablakot, mert az a kicsi ablak az éléskamrába vezetett. S ott, amit talált, abból mind evett Holdvilág; különösen pedig a szalonát csipkézte körül.

Reggel nagy hassal találtuk meg a kamrában.

Először csak néztük őt, nagy megbotránkozással, de aztán Boriska megkérdezte tőlem, hogy most már mit csináljunk Holdvilággal. Nagy kérdés volt, mert a macska immár a mi tulajdonukat képezte, s az egerek is fenyegettek. Azonkívül pedig én elhatároztam volt, hogy mindenben olyan pontos és példamutató ember leszek, amilyen nincsen is több. Ezekről, s ilyen értelemben gondolkozván, úgy találtam, hogy a legpéldásabban akkor cselekszem, ha elmegyek az előljáróságúra, s ott elmondom az egész esetet és Holdvilág ellen panaszt teszek.

Mivel nemcsak ember gyanánt akartam rendes és példás lenni, hanem férji miróságomban is, a szándékomat Boriskának is elmondtam. Ő először nagyon csodálkozott azon, amit tőlem hallott; azután pedig ellene szólott annak, hogy én az előjáróságon elmondjam az éjjeli esetet, és a macska ellen panaszt tegyek. Azt gondoltam, hogy Boriska még nagyon fiatal, aki az életet nem fogja fel helyesen, s talán restelkedik is abban a gondolatban, hogy a mi házi dolgunk dobra ütődik. A dolog elgondolkoztatott engem, mert először esett meg közöttünk, hogy valamiben nem értettünk egyet. Végül abban állapodtam meg, hogy nem igazodom a feleségemhez, mert az ő ellenvetése miatt sem a világ meg nem állhat, sem én nem mondhatok le a helyes cselekedetéről.

Elmentem tehát az előjáróságra.

Ott az irodaszobában egy nőt találtam, aki nem volt már olyan fiatal, mint Boriska; sőt talán olyan fiatal sem, mint két Boriska együttvéve. Különbösen nagyon komoly és rendes nőnek látszott, de valamilyen okból nem aludhatott jól azon az éjjel, mert igen halovány volt, és rosszkedvűnek látszott. Jóformán reám sem nézett, amikor köszöntem neki, de ezt láthatólag nem mulasztásból tette, hanem éppen ellenkezőleg. Vagyis nagy iratcsomók feküdtek előtte, melyeket nekibújva vizsgálgatott, kezében egy ceruzával, s bizonyosan nem akart haszontalanba időt vesztegetni. Egy darabig ott álltam az asztal mellett, s várakozva néztem, hogy vajon mikor lesz annyi szünet az iratokban, amikor szavamat közbeszűrhatom. Mielőtt azonban ilyen szünetet észleltem volna, a nő azt kérdezte:

- Panasz?

Mivel úgy mondta ezt, hogy föl sem nézett az iratokból, először azt hittem, hogy csak magában beszél, viaskodván valamelyik irattal, de amikor felemelte hirtelen a fejét és kérdőleg rám tekintett, akkor mindjárt tudtam, hogy nekem szólott a kérdés.

- Igen - mondtam.

Rögtön éreztem, hogy nem feleltem egészen helyesen, mert hiszen nem a panasz volt az én főmondatom, hanem az elgondolás, ami a macska mulasztása folytán bennem keletkezett. De már nem tudtam javítani a dolgon, mert a nő tüstént azt felelte:

- Adja be írásban!

Még akkor is szót kerestem, hogy miképpen másíthatnék, de hamarjában az sem sikerült nekem, mert a nő tüstént rám tekintett és nyomatékkal ismét azt mondta, hogy adjam be írásban.

Gondoltam, nem erőszakolom a dolgot, nehogy az elgondolásom útjába, mindjárt itt az elején, valami indulat kerüljön; így hát ismét köszöntem és egyenesen a boltba mentem, hogy papírosat vásároljak, mert nagy sógortól csak pennát és tintát örököltünk, ellenben papírosat, amire beadványt lehessen írni, a szegény öreg nem hagyott hátra. Göngyölegben összecsavarva és jókedvűen vittem haza a papírosat, mert ami történt, a bizakodásomat egyáltalában nem rontotta. Sőt olyanforma érzés keletkezett bennem, mintha így jobb is volna, mert hiszen írásban megszakítás nélkül és pontosabban el lehet mondani mindent.

- No, mi van? - kérdezte Boriska, amikor meglátott.

- Beadvány lesz. - mondtam.

Erre nem szólott semmit, csak biggyesztett egyet, mintha meglepődött volna, hogy a hivatalban nekem sikerem volt. Én sem mondtam el, hogy eddig miképpen jártam, hanem mindent félreraktam az asztalról, ami az íráshoz utamban volt; majd nekiültem, hogy a beadványt megírjam. „Tisztelt Hivatal”-nak szólítottam őket, majd rövid szóval elmondtam, hogy vásároltam egy fiatal macskát, akit Holdvilágnak hívnak, de aki nem hajlandó megfogni az egereket, ellenben egérfogás helyett kajtárkodik. Ha egyedül Holdvilág volna ilyen a macskák közül, az a magam baja volna csupán, amit valamilyes otthoni módon elintéznék. Mivel azonban másoktól is hallottam efféle panaszt, ez a körülmény arra mutat, hogy csak a mi falunkban is számtalan macska van, amelyikről félelem nélkül és bátran pusztíthatnak az egerek. Eme panaszok alapján arra kell gondolni, hogy valamilyen oknál fogva a macskák kezdenek hasznos természetükből kivetközni. Lehetséges, hogy a kényelemben és kényeztetésben, amelyet az emberek módfelett adnak meg a macskáknak, abban leszoknak a fáradságos egérfogásról. Eme mulasztásuk folytán nemcsak a háztartásokat éri rengeteg sok kár, hanem a házonkívüli termények is kárt szenvednek, minekfolytán úgy az egyes embereket, mint általában a községet nagy veszteség éri. Ez a tényszerű dolog arra int engem, hogy a kérdéssel ne restelkedjem foglalkozni, hanem azon gondolkozom, hogy a macskákat miképpen lehetne példás egérfogásra nevelni ismét. Ebben a tárgyban volna is egy elgondolásom, melyet szívesen mondanék el, ha ezen intelmem meghallgatásra találna.

Hát velejében ennyit írtam a beadványba, de amikor a macskákkal végeztem, pótlólag megemlítettem azt is, hogy más háziállatok is vannak, melyeket a kötelesség teljesítésére ügyszintén serkenteni tanácsos volna; nemkülönbösen olyan madarak és szabad állatok, melyeknek a hasznosságát az emberekre nézve, könnyűszerrel lehetne fokozni.

A végén úgy találtam, hogy megfelelő módon mindent megírtam, amit első ízben szükségesnek látszott előadnom. S hogy ezt ki is beszélhettem magamból, az nekem olyan jólesett, hogy boldogságomban Boriskának fel is olvastam, amit írtam. S figyelmesen hallgatta végig az egészet, de a legvégén úgy nézett reám, mintha abban a percben látott volna életiben először, majd elnevette magát, s azt mondta:

- Nem is gondoltam, hogy ilyen vagy.

Mindjárt láttam, hogy a feleségem nem dicséretnek mondja, amit mondott, de valahogy mégsem esett rosszul nekem a dolog. Egy kicsit még büszke is voltam, hogy az ő elképzelésinél más vagyok, mert ő az olyan apró-cseprő embereket tartotta a legtöbbről. Amikor ez a fejemen már keresztülfutott, utána arra gondoltam, hogy ismét elmagyarázom Boriskának az egész tervet, de aztán mégis letettem erről, mert tudom, hogy az asszonyok csökönyösek általában, s csak az eredmények előtt szoktak meghajolni. Így aztán nem szóltam az ő megjegyzésére semmit, hanem a beadványt szépen összehajtogattam, hogy mindjárt induljak, és a megillető helyen átaladjam.

Ezt meg is tettem.

Utána napokon keresztül vártam, hogy vajon mi lesz. A postástól mindennap megkérdeztem, hogy nem hozott-e nekem hivatalos levelet, s amikor valami másféle hivatalos embert láttam a ház felé közeledni, akkor is mindig azt hittem, hogy engem keres. De azt is észrevettem, hogy némelyek a faluban nem úgy kezdenek reám nézni, mint azeelőtt, hanem olyanformán, mintha nevetségesnek tartanának engem. Hanem a nyolcadik napon, ami egy péntekre esett, nemcsak nekem, hanem nekik is megjött a válasz, mert a hivatal idézést küldött a nevemre, hogy ott személyesen jelenjek meg. Hát én egy kicsit rendbeszedtem mindjárt magamat, mert éppen ástam a kertben, s aztán már mentem is. Amikor mutattam az írást, rögtön a jegyző elé vezettek, aki úgy ültetett le engem, hogy a nagy íróasztal kettőnk között legyen. Azt is észrevettem, hogy a többi hivatalbéliek mind az ajtók körül settenkedtek, hogy nyilván hallhassák, milyen beszédet folytatunk.

- Volt-e mostanában beteg? - kérdezte a jegyző.

- Nem voltam - feleltem neki.

- A feje sem fájt?

Ejnye, gondoltam, hát én nem orvoshoz jöttem.

- Nem vagyok bolond - mondtam mosolyogva.

Láthatólag ezen meglepődött a jegyző, mert nem számított arra, hogy ilyen hamar a homloka mögé látok. De amit mondtam, egészen elhitte nekem, mert abban a percben megrovó, s majdnem haragos lett az arca.

Keményebbre is ült mindjárt a helyén és azt mondta nekem, hogy ha nem vagyok bolond, akkor ilyen beadványokkal ne zaklassam a hivatalt. Nyomban az írást is visszaadta nekem, mire én felálltam, de igazam érzetében hirtelen szólani sem tudtam. Elgondolkozva zsebembe tettem az írást, s megindultam kifelé a szobából. De a küszöbnél mégis meggondoltam a dolgot és azt mondtam:

- Nem lenne hasznos az én gondolatom?

- De igen - felelte ő.

- Hát akkor?

- Nem közügy - mondta.

Abban a percben szerencsésen eszembe jutott valami, s így folytattam a szót:

- S ha én megcsinálom?!

- Nem a mi dolgunk - felelte erre.

S ez nekem elég volt, mert köszöntem, s olyan derűsen indultam hazafelé, mintha nagyobb győzelmet arattam volna, mint amekkorát kívántam. Ugyanis nem kellett többé sem hivatalal, sem csökönyös emberekkel viaskodnom, hanem megcsinálhattam magam, amit jónak láttam. Ebben az elhatározásomban még az sem ingatott meg, hogy Boriska is diadalt érzett fölöttem. Nem hallgattam senkire és ügyet sem vettem azokra, akik maradiságukban nevettek rajtam, hanem az én kertemben felállítottam egy kicsi állatkertet, ahol a különböző állatokat mind olyan dolgokra tanítottam, amiből az embereknek hasznuk származott. Igen szerettem ezt csinálni, mert egyrészt vidámság az állatokkal foglalkozni, másrészt pedig igen szép eredményt is kezdtem elérni.

Úgyannyira, hogy hamarosan Boriska is nekem adott igazat, minekfolytán a boldogságunk is teljesen helyreállt.